

КОМУНІКАТИВНІ ОЗНАКИ КУЛЬТУРИ МОВЛЕННЯ МАЙБУТНІХ ФАРМАЦЕВТІВ

Статтю присвячено аналізу та визначенню таких понять, як “мовлення”, “культура мовлення”, “культура професійного мовлення”, “комунікативні ознаки професійної культури мовлення фармацевтів” у процесі вивчення іноземної мови.

Ключові слова: мовлення, фахове мовлення, культура професійного мовлення, критерії професійної культури мовлення фармацевтів.

Сьогодні одним із базових компонентів підготовки майбутніх фахівців є формування та розвиток мовленнєвої культури. Майбутній фармацевт має володіти нормами культури мовлення; користуватися фаховою термінологією; здійснювати комунікацію, доречно використовуючи власне лексику та слова іншомовного походження; працювати зі спеціальною (фаховою) літературою; вільно користуватися різними функціональними стилями та їх підстилями у професійному вжитку; поповнювати й активно використовувати особистий термінологічний словник; орієнтуватися у типових і нетипових ситуаціях професійного спілкування; мати навички спонтанного мовлення; аналізувати власне мовлення з позиції нормативності й оптимальності використаних мовних засобів.¹

Професійне мовлення має передбачати формування системи інтегрованих професійних знань і вмінь, зокрема мовної спеціалізації, найтіснішого зв'язку курсу мови з профілюючими дисциплінами, насамперед, у координації викладання фахових дисциплін та української мови. Врахування міждисциплінарних зв'язків є одним зі способів паралельного та взаємопов'язаного навчання мови і професії. Процес інтеграції знань, головною передумовою якого є професійна мотивація, визначає нові підходи до розбудови засад підготовки спеціаліста, де професійне мовлення є засобом його реалізації.

Безумовно, викладачі всіх навчальних дисциплін стежать за мовою студентів: пояснюють значення нових слів, рецензують усні відповіді, виправляють мовленнєві помилки, проте лише на заняттях з іноземної мови студенти можуть набути усвідомленого мовленнєвого досвіду, а це сприяє формуванню загальної культури майбутнього фармацевта.

Головною метою є формування у студентів високого рівня інтелекту, розвитку особистісних якостей, оскільки значущість знань може усвідомити лише людина з високим рівнем мовленнєвої культури.

Оволодіння мовленнєвими вміннями й навичками, з нашої точки зору, повинно стати шляхом до здатності за допомогою мовних засобів розв'язувати комунікативні завдання у конкретних ситуаціях професійного спілкування.

Мета статті – проаналізувати комунікативні ознаки культури мовлення майбутніх фармацевтів.

Мова і культура перебувають в одній поняттєвій площині та як духовні цінності органічно пов'язані між собою. Слово культура (від лат. cultura – до-

гляд, освіта, розвиток) означає сукупність матеріальних і духовних цінностей, які створило людство протягом своєї історії. Мова – це прояв культури. “Мова утримує в одному духовному полі національної культури всіх представників певного народу і на його території, і за її межами. Вона цементує всі явища культури, є їх концентрованим виявом”. Плакаючи мову, дбаючи про її розвиток, оберігаючи її самотність, ми зберігаємо національну культуру [1, с. 76].

Культура мови – галузь мовознавства, що займається утвердженням (кодифікацією) норм на всіх мовних рівнях. Використовуючи відомості історії англійської літературної мови, граматики, лексикології, словотвору, стилістики, культура мови виробляє наукові критерії в оцінюванні мовних явищ, виявляє тенденції розвитку мовної системи, проводить цілеспрямовану мовну політику, сприяє втіленню норм у мовну практику. Культура мови має регулювальну функцію, адже пропагує нормативність, забезпечує стабільність, рівновагу мови, хоча водночас живить її, оновлює. Вона діє між літературною мовою і діалектами, народно-розмовною, між усною та писемною формами. Культура мови невіддільна від практичної стилістики, яка досліджує і визначає оптимальність вибору тих чи інших мовних одиниць залежно від мети та ситуації мовлення.

Культура мовлення передбачає дотримання мовних норм вимови, наголосу, слововживання і побудови висловів, точність, ясність, чистоту, логічну стрункність, багатство та доречність мовлення, а також дотримання правил мовленнєвого етикету. Виділяють такі основні аспекти вияву культури мовлення: нормативність (дотримання всіх правил усного і писемного мовлення); адекватність (точність висловлювань, ясність і зрозумілість мовлення); естетичність (використання експресивно-стилістичних засобів мови, які роблять мовлення багатим і виразним); поліфункціональність (забезпечення застосування мови у різних сферах життєдіяльності) [2, с. 18].

Висока культура мовлення означає досконале володіння літературною мовою у процесі спілкування та мовленнєву майстерність. Основними якісними комунікативними ознаками (критеріями) культури мовлення є правильність, точність, логічність, змістовність, доречність, багатство, виразність, чистота.

Правильність – одна з визначальних ознак культури мовлення. Мова має свої закони розвитку, які відображаються у мовних нормах. Вільно володіти мовою – означає засвоїти літературні норми, які діють у мовній системі. До них належать правильна вимова звуків і звукових комплексів, правила наголошування слів, лексико-фразеологічна, граматична, синтаксична нормативність, написання відповідно до правописних і пунктуаційних норм.

Про деяких людей говорять, що вони мають чуття мови. “Чуття мови” означає наявність природних, вроджених здібностей до мови, вміння відчувати правильність чи неправильність слова, вислову, граматичної форми [3, с. 131]. Це чуття можна виховати в собі тільки одним шляхом – вдосконалюючи власне мовлення.

Точність пов’язується з ясністю мислення, а також зі знанням предмета мовлення і значення слова. Уміння виражати думки адекватно до предмета чи явища дійсності зумовлюється знанням об’єктивної дійсності, постійним прагненням пізнавати реальний світ, а також знанням мови. Мовлення буде точним, якщо вжиті слова повністю відповідатимуть усталеним у цей період розвитку мови їхнім лексичним значенням. Розуміння предметно-понятійної віднесеності

слова, його емоційно-експресивного забарвлення, місця у стилістичній палітрі, сполучуваності з іншими словами – усе це в комплексі дає нам знання слова, вміння виокремити його з мовної системи. Точність досягається не лише на лексико-семантичному рівні, вона тісно пов'язана з граматичним (особливо синтаксичним) рівнем. Правильний словолад – це “душа зрозумілості мови” (І. Огієнко). Треба так побудувати речення, щоб воно було зрозумілим без напруження думки. Отже, точність – це уважне ставлення до мови, правильний вибір слова, добре знання відтінків значень слів-синонімів, правильне вживання фразеологізмів, крилатих висловів, чіткість синтаксично-сміслових зв'язків між членами речення.

Точність мовлення залежить від інтелектуального рівня мовця, багатства його активного словникового запасу, ерудиції, володіння логікою думки, законами її мовного вираження. Точність визначається й етикою мовця. Саме повага до співрозмовника не дасть змоги погано знати предмет розмови. Точність у різних стилях мови виявляється по-різному. У науковому – це одна з найперших вимог до тексту, до вживання термінів. Недаремно деякі науки називають точними. Точність у науці – пряма, емоційно-нейтральна.

Точність в офіційно-діловому стилі реалізується передусім на лексичному рівні, тобто виявляється нарівні слововживання і пов'язана з урахуванням таких мовних явищ, як багатозначність, синонімія, омонімія, паронімія. Художня точність відображає художньо-образне сприйняття світу, підпорядкована певній пізнавальній та естетичній меті. Неточність у розмовному мовленні компенсує ситуація спілкування, міміка, жести.

Дотримання такої ознаки культури мовлення, як логічність, означає логічно правильне мовлення, розумне, послідовне, у якому є внутрішня закономірність, котре відповідає законам логіки і ґрунтується на знаннях об'єктивної реальної дійсності. Логіка (від грец. – проза, наука про умовивід) – прийоми, методи мислення, за допомогою яких формується істина. Логічність виявляється на рівні мислення, залежить від ступеня володіння прийомами розумової діяльності. Логічність пов'язана з точністю мовлення на всіх мовних рівнях, тобто знаннями мови. Правильні, конструктивні думки і добре знання мови породжують логічно правильне мовлення. Розрізняють предметну логічність, що полягає у відповідності сміслових зв'язків і відношень одиниць мови у мовленні зв'язкам і відношенням, що існують між предметами та явищами об'єктивної дійсності, і понятійну логічність, яка є відображенням структури логічної думки та її логічного розвитку в семантичних зв'язках елементів мови у мовленні.

Логічність – поняття загальнономовне. Це ознака кожного функціонального стилю. У науковому стилі суворо дотримуються логіки викладу, вона “відкрита”, адже ми простежуємо хід пізнавальної діяльності мовця і процес пошуку істини. В офіційно-діловому – це несуперечливість, логічно правильна будова тексту, послідовність, смілова погодженість частин тощо. У розмовному стилі нелогічність компенсує ситуація мовлення. Змістовність мовлення передбачає глибоке осмислення теми й головної думки висловлювання, детальне ознайомлення з різнобічною інформацією із цієї теми, вміння добирати потрібний матеріал і підпорядковувати його обраній темі, а також повноту розкриття теми без марнослів'я чи багатослів'я [4, с. 42].

Доречність – це добір мовних засобів, що відповідає змістові, характерові, експресії, меті повідомлення. Доречність мовлення – це врахування ситуації мо-

влення, комунікативних завдань, складу слухачів (читачів), їхнього стану, настрою, зацікавлень. По-іншому цю вимогу можна назвати комунікативною доцільністю. Передусім це використання належних мовних засобів, досягнення стильової відповідності. Наприклад, стандартні типові вислови-кліше доречні у діловому мовленні, але зовсім недоречні в розмовному. У наукових текстах недоречною буде експресивна, емоційно-образна лексика, адже там панують терміни, мова формул, графіків, схем тощо. Доречність – це і вміння вибрати форму спілкування (монолог, діалог, полілог), тон, інтонацію спілкування, намагання бути тактовним. Мовознавець Н. Бабич пропонує розкривати поняття “доречність” з усвідомлення значення часто вживаної сполуки “до речі”: “Кожний історичний і кожний конкретний сучасний момент, кожен предмет мовлення і кожен співрозмовник вимагають нетотожних мовних засобів для свого вираження. Тому мовлення має бути гнучким, динамічним, функціонально мобільним”. Стильова, контекстуальна, ситуаційна доречність свідчатиме про правильну мовленнєву поведінку.

Показник багатства мовлення – великий обсяг активного словника, різноманітність уживаних морфологічних форм, синтаксичних конструкцій. Багатство – це естетично привабливе мовлення, що відображає вміння застосувати тропи, образно-емоційну лексику, стійкі вислови, урізноманітнити мову синонімами, знання синтаксичних виражальних засобів. Мати “дар слова” – означає вміти так організувати своє мовлення, щоб воно вплинуло на людину не лише змістом, а й своєю формою, чутливим моментом, щоб принести задоволення тим, на кого це мовлення спрямоване.

Виразність – це невід’ємна складова культури мовлення, що означає використання невичерпних ресурсів виражальних засобів мови і лежить в основі мистецтва володіння словом. Виразність мовлення забезпечується виразністю дикції та чіткістю вимови. Великою мірою це вміння застосовувати виражальні засоби звукового мовлення: логічний наголос, видозміни голосу, паузи, емоційну тональність, що передає настрій, оцінку, викликає потрібне сприйняття. Технічні чинники виразності – дихання, інтонація, темп, жест, міміка. Виразність мовлення – це “душа” мовлення, засіб самовираження.

Велике значення має чистота мовлення. Мова тоді буде чистою, коли буде правильно звучати, коли вживатимуться тільки літературно-нормативні слова і словосполучення, будуть правильні граматичні форми. До виділених комунікативних ознак можна додати й інші, що свідчать про високий рівень культури, бездоганність і зразковість мовлення, уміння використовувати дар слова з усією повнотою: достатність, стислість, чіткість, нестандартність, емоційність, різноманітність, внутрішня істинність, вагомність, щирість та ін.

Висновки. Отже, особиста культура мовлення майбутнього фахівця передбачає володіння комунікативними критеріями, такими як: нормативність, правильність, доречність, точність тощо. Для формування мовленнєвих умінь необхідно: навчати іноземної мови професійного спрямування у цілісній системі здобуття студентами фахової освіти, виробляти у студентів навички ретельного добору мовних засобів залежно від мети і завдань висловлювань, стимулювати їх до аналізу та вдосконалення власного мовлення, забезпечувати діяльнісний підхід до формування мовленнєвих навичок у професійному спілкуванні, організувати процес формування мовленнєвих навичок на матеріалі мовленнєвих ситуацій, максимально наближених до майбутньої професійної діяльності, уникаючи надуманості та штучності.

Список використаної літератури

1. Бабич Н.Д. Основи культури мовлення / Н.Д. Бабич. – Л., 1990. – 232 с.
2. Пахненко І.І. Методика навчання студентів-словесників професійно-орієнтованого мовлення / І.І. Пахненко. – К., 1995. – 22 с.
3. Семиченко В.А. Психологія спілкування / В.А. Семиченко. – К.: Магістр-S, 1998. – 152 с.
4. Фрэнк Снелл. Искусство делового общения / Фрэнк Снелл. – М.: Знание, 1990. – 60 с.

Стаття надійшла до редакції 04.02.2013.

Трегуб С.Е. Коммуникативные признаки культуры говорения будущих фармацевтов

Статья посвящена анализу и определению таких понятий, как “говорение”, “профессиональное говорение”, “культура профессионального говорения”, “коммуникативные критерии профессиональной культуры говорения фармацевтов” в процессе изучения иностранного языка.

Ключевые слова: говорение, профессиональное говорение, культура профессионального говорения, критерии профессиональной культуры говорения фармацевтов.

Trehub S.Ye. Communication features of culture of speaking of future pharmacists

The article deals with the analysis and detection of such terms as “speaking”, “professional speaking”, “culture of professional speaking”, “criteria of professional culture speaking of pharmacists” in studying of foreign language.

Key words: speaking, professional speaking, culture of professional speaking, criteria of professional culture speaking of pharmacists.